

ارزیابی اثر بخشی کنترلهای داخلی در یک شرکت سرمایه گذاری^۱

دکتر غلامحسن تقی نتاج - دکتری حسابداری و عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع)
علی اصغر بهرامیان - دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری دانشگاه امام حسین (ع)

چکیده:

تحقیق حاضر به بررسی اعمال آزمون در مورد میزان اثر بخشی کنترل های داخلی در محور های پنجگانه (محیط کنترلی، فعالیتهای کنترلی، ارزیابی ریسک، اطلاعات و ارتباطات، پایش) در شرکت سرمایه گذاری موضوع پژوهش به منظور ارزیابی میزان استفاده بهینه از منابع اقتصادی؛ انسانی و اجتماعی تهیه گردیده است. روش پژوهش به لحاظ جمع آوری اطلاعات پیمایشی و به لحاظ تجزیه و تحلیل اطلاعات؛ توصیفی است که به صورت تکنیک پرسشنامه مصاحبه گونه و استفاده از منابع کتابخانه ای و بررسی اطلاعات مالی و حسابداری شرکت انجام شده است. با توجه به اینکه تحقیق توصیفی است، اساساً از آماره های مد، میانه، میانگین و واریانس برای توصیف داده ها استفاده شده است.

نتایج حاصل از پژوهش نشان میدهد که ارزیابی اثر بخشی کنترل های داخلی که از طریق اجرای مدلی عملی و با استفاده از طرح کوزو بدست آمده مورد اطمینان میباشد.

کلید واژه ها

کوزو، ارزیابی اثربخش کنترلهای داخلی، اشتباهات، تقلب، اعمال غیر قانونی

۱ - بدلیل رعایت امانت داری، از ذکر نام شرکت سرمایه گذاری مورد تحقیق، معذوریم. این شرکت دارای پورتهفوی سهام به میزان بیش از بیست هزار میلیارد ریال می باشد.

مقدمه

گسترش بیش از پیش صنعت سرمایه گذاری در سهام شرکت ها از طریق بورس اوراق بهادار به رشد روز افزون شرکت های سرمایه گذاری و سرمایه گذاران منجر شده است. از سوی دیگر، هدف اولیه گزارشگری مالی و ارائه صورتهای مالی، برآوردن نیازهای اطلاعاتی استفاده کنندگان است و سرمایه گذاران، بخش اصلی و عمده این استفاده کنندگان را تشکیل می دهند. اطلاعاتی که از طریق گزارشگری مالی فراهم می شود هنگامی رافع نیازهای اطلاعاتی کاربران خواهد بود که از ویژگی های کیفی مشخصی برخوردار باشند. اهم ویژگی های کیفی اطلاعات مالی عبارتند از مربوط بودن، قابل اتکاء بودن، قابل مقایسه بودن و قابل فهم بودن است. تحقق این ویژگی ها در مجموع، دستیابی به اطلاعات سودمند و حصول اطمینان از رعایت الزامات مقرر برای نیل به هدف های تدوین شده، مستلزم فراهم کردن ترتیبات، سیاست ها و سازوکارهایی توسط مدیریت سازمانها و شرکت ها است. اشخاص ذیحق و ذینفع در سازمان ها و شرکت ها به عنوان استفاده کنندگان از اطلاعات مالی همواره مایلند از کم و کیف سیاست ها، رویه ها و ترتیباتی که مدیریت در جهت حفاظت از دارائی ها و منافع سازمان در مقابل سوء استفاده، سرقت، قابلیت اعتماد داده ها و تشویق کارکنان به رعایت الزامات و مقررات مصوب اتخاذ کرده است، آگاه شوند. بطور کلی اشخاص ذیحق و ذینفع در سازمان ها و شرکت ها به دنبال پاسخ به پرسش های کلیدی زیر هستند. [۱۱]. آیا مدیریت به استقرار یک سیستم کنترل داخلی مطلوب و اثر بخش توجه داشته است؟ [۸] سیستم کنترل داخلی موجود شرکت، تا چه حد از بروز سوء جریانات، تقلبات و اشتباهات با اهمیت جلوگیری می کند؟

در حال حاضر، به نظر می رسد، از دیدگاه مدیریت شرکت های سرمایه گذاری سیستم کنترل داخلی سنتی نمی تواند از بروز اشتباهات، تخلفات و اعمال غیر قانونی، چنان که باید و شاید، جلوگیری کند و درنهایت، برای اداره مطلوب و کارآمد فعالیت های سرمایه گذاری، قابل اعتماد و اتکاء باشد. امروزه مدیریت برای ایفای وظایف و

مسئولیت‌های خود در زمینه کنترل و بهبود سیستم کنترل داخلی که نهایتاً امکان تصمیم‌گیری صحیح و برنامه‌ریزی دقیق را فراهم می‌سازد، به اطلاعات صحیح؛ مناسب و بموقع از وضعیت و چگونگی سیستم‌های موجود نیاز دارد. به بیان دیگر، کنترل‌های داخلی ضعیف نه تنها احتمال وقوع سوء جریان، سوء استفاده و تقلب را در سازمانها بالا می‌برد بلکه بر گزارش حسابرس مستقل نیز اثر می‌گذارد و حسابرس قادر نخواهد بود در نبود توجه به نقاط ضعف موجود در سیستم کنترل‌های داخلی، گزارش مطلوبی ارائه نماید. از این رو، برای اینکه هم مدیران بتوانند وظایف و مسئولیت‌های خود را به نحو احسن و در جهت جلب رضایت اشخاص ذیحق و ذینفع در شرکت به انجام برسانند و هم حسابرسان بتوانند گزارش حسابرسی مطلوب مطابق با استانداردهای حسابرسی ارائه نمایند، سیستم کنترل داخلی باید به شکلی اثر بخش طراحی، پیاده‌سازی، اجراء و توسط حسابرسان نیز مورد ارزیابی قرار گیرد و نقاط ضعف احتمالی موجود در آن به اطلاع مدیریت رسانده شود. بر همین اساس ضرورت دارد جهت رسیدن به این اهداف روش‌های جدیدی جایگزین گردد. بطوریکه دیدگاه چارچوب یکپارچه کنترل‌های داخلی، رویکرد تازه‌ای است در این زمینه و این پژوهش در قالب مدل ذکر شده موسوم به کوزو به ارزیابی اثر بخشی کنترل‌های داخلی می‌پردازد.

ضرورت روش‌های جایگزین

باتوجه به کمیت و کیفیت داده‌های مالی موجود؛ نظریه کنترل‌های سنتی، کارآمد نبوده و ضروریست که در مورد روش‌های جایگزین تحقیقاتی صورت گیرد. از جمله این کوشش‌ها، رویکرد کمیته مسئول کمیسیون تردوی (کوزو) در محیط آمریکا است که دیدگاه‌های خود را در این زمینه به منظور ارزیابی اثربخشی سیستم‌های کنترل داخلی مطرح و در اختیار مدیران؛ هیات‌مدیره و دیگران قرار داده است [۱۱]. علل و عوامل اصلی انجام کوشش‌های بالا به طور خلاصه به شرح زیر است.

✓ سنتی بودن دیدگاه مدیران نسبت به کنترل‌های داخلی

- ✓ بهبود کیفیت گزارشگری مالی (مربوط بودن و قابلیت اعتماد)
- ✓ اهمیت گزارشگری مالی شرکت های سرمایه گذاری به دلیل نوع و ماهیت دارائی های آن.

اهداف مورد انتظار پژوهش:

اعمال آزمون در مورد میزان اثر بخشی کنترل های داخلی در محور های پنجگانه [۱۱] ذیل در شرکت سرمایه گذاری موضوع پژوهش به منظور ارزیابی میزان استفاده بهینه از منابع اقتصادی؛ انسانی و اجتماعی است.

- ✓ محیط کنترلی
- ✓ فعالیتهای کنترلی
- ✓ ارزیابی ریسک
- ✓ اطلاعات و ارتباطات
- ✓ پایش

نتایج مورد انتظار:

حصول اطمینان از ارزیابی اثر بخشی کنترل های داخلی که از طریق اجرای مدلی عملی و با استفاده از طرح کوزو [۱۱] بدست می آید. در این مدل، کنترل داخلی تعریف، اجزای آن توصیف و معیارهایی فراهم می شود که سیستم های کنترلی با آنها قابل ارزیابی هستند. ضمناً، رهنمودی برای گزارشگری عمومی کنترل داخلی ارائه و موارد با اهمیت نیز فراهم می شود که مدیریت، حسابرسان و سایر اشخاص می توانند در ارزیابی اثر بخشی سیستم کنترل داخلی از آن استفاده کنند. دو هدف اصلی که پیگیری می شود عبارتند از:

(۱) ارائه تعریفی مشترک از کنترل داخلی که بسیاری از گروههای علاقه مند به کنترل های داخلی، را بهره مند می کند، و

۲) فراهم کردن معیار (استاندارد)ی که شرکت سرمایه گذاری بتواند در مقایسه با آن، سیستم های کنترل داخلی خود را ارزیابی و در مورد بهبود آن تصمیم گیری کند.

اصطلاحات :

کوزو^۲ (COSO):

کمیته سازمان های حمایت کننده کمیسیون تردوی که به نام کوزو معروف است در سال ۱۹۹۲ چارچوبی را با عنوان «کنترل های داخلی: چارچوب یکپارچه» که خود بر چهار بخش استوار است منتشر ساخت که از آن زمان تاکنون به عنوان نسخه راهنما در ایجاد کنترل های داخلی استفاده شده است. این چهار بخش به ترتیب عبارتند از: ۱- خلاصه؛ ۲- چارچوب؛ ۳- گزارش دهی به اشخاص برون سازمانی و ۴- ابزارهای ارزیابی. در چاپ ماه می ۱۹۹۴؛ متممی به بخش سوم گزارش کوزو؛ با عنوان "متمم گزارندهی به اشخاص برون سازمانی" افزوده شد. این اثر به قلم نویسندگان موسسه کوپرزها اندم لایبراند^۳ در قالب دو جلد به رشته تحریر درآمد [۱۱].

همانطور که انتظار می رفت؛ این اثر با اقبال جوامع حرفه ای آمریکا خاصه های حسابداری عمومی و حسابرسی داخلی؛ و نیز جوامع حرفه ای یا دیگر همتا های آنها در دیگر کشورها؛ از جمله سازمان حسابرسی در ایران؛ روبرو شد. به هر حال این گزارش به عنوان یک منبع مرجع^۴ محسوب می شود که در آن تعریف جامعی از کنترل داخلی و چارچوب و زیر بنای کنترل ها ارائه شده است، به گونه ای که بر مبنای آن، سیستم کنترل داخلی در هر سازمانی با هر اندازه ای را می توان ارزیابی و اصلاح کرد [۸].

کنترل های داخلی: کوزو کنترل داخلی را از لحاظ یک فرایند به صورت ذیل تعریف کرده است:

۱- کوزو سازمانی از بخش خصوصی است که در سال ۱۹۸۵ با هدف بهبود کیفیت گزارشگری مالی از طریق اخلاق تجاری؛ کنترل های داخلی

موثر و نظام راهبردی بنگاه تشکیل شده است. Committee of sponsoring organizations of Treadway commission

2- Cooper on labor

3- landmark study

فرایندی که (تحت تاثیر هیات مدیره، مدیریت و سایر کارکنان) به منظور فراهم کردن اطمینان معقول^۵ در زمینه دست یابی به اهداف از لحاظ سه جنبه زیر طراحی می شود:

الف- اثربخشی و کارایی عملیات؛

ب- قابلیت اعتماد گزارشگری مالی؛

ج- رعایت الزامات قانونی و مقرراتی و سایر الزامات در اجرای عملیات.

این گزارش تأکید می کند که سیستم کنترل داخلی، ابزار مدیریت است و نه هدف آن، و این که کنترل ها بهتر است درونی باشند تا این که خارج از اجرای فعالیت ها باشند. اگر چه گزارش کوزو، کنترل داخلی را به عنوان یک فرآیند تعریف می کند اما ارزیابی اثربخشی کنترل داخلی را در یک لحظه از زمان توصیه می کند [۱۱].

اجزاء (ارکان): سیستم کنترل داخلی مرکب از پنج بخش به هم پیوسته و متعامل است: (۱) محیط کنترلی. (۲) ارزیابی ریسک. (۳) فعالیت های کنترلی. (۴) اطلاعات و ارتباطات. (۵) پایش. محیط کنترلی، زیر بنای سایر اجزا یا ارکان است. محیط کنترلی با تاثیر بر وجدان کنترلی کارکنان، جو عمومی واحد اقتصادی را شکل می دهد. نظم و انضباط و بستری که محیط کنترلی در واحد اقتصادی پدید می آورد، پایه و اساس سایر اجزای کنترل داخلی را شکل می دهد. عوامل محیط کنترلی عبارتند از: درستکاری، ارزش های اخلاقی و صلاحیت کارکنان، فلسفه و سبک عملیاتی مدیریت، روش مدیریت برای تفویض اختیار و تعیین مسئولیت و شیوه ساماندهی و ارتقای کارکنان و رهنمود های ارائه شده توسط هیئت مدیره. محیط کنترلی بر چگونگی انجام فعالیتهای تجاری، هدفگذاری، و ارزیابی ریسک، تاثیر بسزایی دارد. علاوه بر آن فعالیتهای کنترلی بر سیستمهای اطلاعاتی و ارتباطی و فعالیتهای پایشی موثر است. محیط کنترلی نه تنها بر طراحی این موارد بلکه بر اجرای روزانه ی آنها اثری تعیین کننده دارد. محیط کنترلی از پیشینه و فرهنگ واحد اقتصادی تاثیر می پذیرد. محیط کنترلی بر وجدان کنترلی کارکنان تاثیر می گذارد. واحدهای اقتصادی که بخوبی تحت کنترل هستند افرادی با صلاحیت و شایسته را به کار می گمارند، رفتار درست و وجدان کنترلی را ترویج می دهند و جو اخلاقی عالی و سالمی را به

5 - reasonable assurance

وجود می آورند. آنها خط مشی های مناسبی را طراحی و اجرا می کنند که اغلب شامل یک دستور العمل مکتوب است و با بکارگیری آن، کار گروهی و ارزشهای مشترک را در راستای تحقق اهداف واحد اقتصادی ترویج و تقویت می کنند [۱۱].

ارزیابی ریسک، واحد های اقتصادی با انواع ریسکهای برخاسته از عوامل درون سازمانی یا برون سازمانی روبرو هستند که باید آنها را ارزیابی کنند. یکی از پیش شرطهای لازم برای ارزیابی ریسک، تعیین اهدافی است که در سطوح مختلف با هم پیوند خورده اند و از سازگاری درونی برخوردارند. ارزیابی ریسک به معنای شناسایی و تجزیه و تحلیل ریسکهای مرتبط با دستیابی به اهداف واحد اقتصادی است. و مبنای منطقی برای چگونگی اداره و مهار ریسکها فراهم می سازد. از آنجا که شرایط و اوضاع اقتصادی، صنعتی و عملیاتی و همچنین مقررات دائما در حال تغییر هستند، پس برای شناسایی و اداره ی ریسکهای برخاسته از این تغییرات باید سازوکار های مناسبی وجود داشته باشند.

کلید واحدهای اقتصادی (صرفنظر از اندازه، ساختار، ماهیت، یا صنعت) در تمام سطوح سازمانی با ریسکهای گوناگونی برخورد می کنند. ریسکها بر توان واحدهای اقتصادی برای ادامه حیات، رقابت موفق در عرصه صنعت، حفظ قدرت مالی، کسب اعتبار نزد عموم، حفظ کیفیت محصول و خدمات و روحیه کارکنان اثر می گذارد. تاکنون روش علمی برای کاهش ریسکها تا سر حد صفر یافت نشده است. در واقع دست زدن به فعالیتهای تجاری اساسا "متضمن پذیرش ریسک است. مدیریت باید بطور معقول میزان ریسک قابل پذیرش را تعیین و سعی کند در عمل ریسک را در محدوده تعیین شده مهار نماید [۱۱].

فعالتهای کنترلی، خط مشی ها و رویه هایی هستند که مدیریت به کمک آنها از انجام دستورات و رهنمودهای اطمینان می یابد. به کمک این فعالیت ها می توان از انجام اقدامات لازم برای رویارویی با ریسک ها یی که دستیابی به اهداف واحد اقتصادی را تهدید می کنند، اطمینان حاصل کرد. فعالتهای کنترلی در سراسر واحد، در تمام سطوح و در کلیه فعالتهای اعمال می شوند. فعالتهای کنترلی دامنه ی بسیار متنوعی از فعالتهای نظیر تصویب، صدور مجوز، رسیدگی، تطبیق یا مقایسه، بررسی نتایج عملکرد، حفاظت داراییها و تفکیک وظایف را در بر می گیرد.

فعالیت‌های کنترلی، خط مشی‌ها و رویه‌هایی است که مدیریت به کمک آنها از اجرای دستورات و رهنمودهایی اطمینان حاصل می‌کند که برای رویاروی با ریسک‌ها مقرر کرده است. فعالیت‌های کنترلی را می‌توان بر مبنای رابطه آنها با اهداف شرکت، به سه گروه عملیاتی، گزارش‌دهی مالی، و رعایت قوانین و مقررات تقسیم کرد.

هر چند بعضی کنترل‌ها، صرفاً به یکی از گروه‌های اهداف مربوط می‌شوند، اما کنترل‌ها اغلب وجوه مشترکی دارند. یک فعالیت کنترلی بسته به شرایط می‌تواند اهداف شرکت را در بیش از یک گروه تامین کند. بنابر این به کمک کنترل‌های عملیاتی می‌توان از قابلیت اعتماد گزارش‌دهی مالی اطمینان حاصل کرد، و کنترل‌های گزارش‌دهی مالی نیز می‌تواند به رعایت موثر قوانین و مقررات کمک کند [۱۱].

اطلاعات و ارتباطات، اطلاعات مربوط باید شناسایی، گردآوری و نهایتاً از نظر شکل و چارچوب زمانی بگونه‌ای گزارش شود که کارکنان را در ایفای مسئولیت‌هایشان یاری دهد. سیستم‌های اطلاعاتی، گزارش‌هایی حاوی اطلاعات عملیاتی، مالی و رعایتی تهیه می‌کنند که امکان اداره و کنترل واحد اقتصادی را فراهم می‌کنند. سیستم‌های اطلاعاتی نه تنها با داده‌های تهیه شده در سازمان، بلکه با اطلاعات مربوط به رویدادها، فعالیت‌ها و شرایط برون سازمانی که لازمه تصمیم‌گیری تجاری آگاهانه و گزارش‌دهی برون سازمانی هستند، سروکار دارند. همچنین ارتباط اثر بخش باید در مقیاسی وسیع، از بالا به پایین، از پایین به بالا و در عرض سازمان برقرار باشد. مدیریت عالی باید صریحاً "به کلیه کارکنان اعلام کند که مسئولیت‌های کنترلی خود را جدی بگیرند. کارکنان باید از نقش خویش در سیستم کنترل داخلی نیز از نحوه‌ی ارتباط فعالیت‌های خود با کارهای دیگران آگاه باشند. همچنین برقراری ارتباطات اثر بخش با اشخاص برون سازمانی، مانند مشتریان، عرضه‌کنندگان مواد و کالا، تدوین‌کنندگان مقررات و سهامداران ضروری است.

کلیه واحدهای اقتصادی باید اطلاعاتی مربوط، پیرامون رویدادها و فعالیت‌های درون سازمانی و برون سازمانی، اعم از مالی و غیر مالی، جمع‌آوری کنند. مدیریت باید اطلاعات مربوط برای اداره فعالیت‌های تجاری را مشخص کند. شکل و چارچوب زمانی ارسال اطلاعات برای اشخاص

ذیربط باید به گونه ای باشد که آنها را در انجام مسئولیتهای کنترلی و دیگر مسئولیتهایشان یاری کند [۱۱].

پایش، بر سیستمهای کنترل داخلی، امری لازم و ضروری است. پایش، فرآیندی است که کیفیت عملکرد سیستم را بطور مداوم ارزیابی میکند. پایش از طریق فعالیتهای پایشی مستمر، ارزیابیهای موردی، یا ترکیبی از این دو انجام می شود. پایش مستمر در روال عادی عملیات اعمال می شود، و شامل فعالیتهای مدیریتی و سرپرستی معمول و دیگر اقداماتی است که کارکنان برای ایفای وظایف خود انجام می دهند. دامنه و دفعات ارزیابیهای موردی، اساساً به ارزیابی ریسکها و اثربخشی رویه های پایشی مستمر بستگی دارد. کارکنان باید نارساییهای کنترل داخلی را براساس سلسله مراتب سازمانی به رده های بالاتر، و در صورت مشاهده ی مسائل جدی و حاد آنها را مستقیماً به مدیریت عالی و هیئت مدیره گزارش کنند [۱۱].

سایر مفاهیم: گزارش کوزو محدودیت های سیستم کنترل داخلی و نقش ها و مسئولیت های اشخاص موثر بر سیستم را مطرح می کند. محدودیت ها شامل خطاهای ناشی از قضاوت انسانی، درک نادرست ساختارها، اشتباهات، سهل انگاری مدیریت، تبانی و ملاحظات هزینه - فایده است [۸].

گزارش کوزو، نقایص را به عنوان وضعیتی از سیستم کنترل داخلی تعریف می کند که ارزش توجه دارد. نقایص باید به شخص مسئول انجام فعالیت و حداقل به یکی از مدیران سطح بالاتر گزارش شود.

چنانچه پنج محور مطرح شده از لحاظ عملیاتی، گزارشگری مالی و رعایت به صورت اثر بخش ارزیابی شود، در این صورت، سیستم کنترل داخلی به شکلی موثر ارزیابی خواهد شد.

واژه نامه پژوهش:

کنترل های داخلی اثر بخش:

زمانی کنترل داخلی را در هر یک از سه گروه اهداف آن می توان اثر بخش قلمداد کرد که هیات مدیره و مدیریت نسبت به موارد زیر اطمینان معقول داشته باشند [۱۱]:

- آگاهی از میزان تحقق اهداف عملیاتی واحد اقتصادی.
- تهیه صورت های مالی قابل اعتماد.

▪ رعایت قوانین و مقررات مربوط.

جدول توسعه مفهومی کنترل داخلی^۶ [۸]

مفهوم اولیه کنترل داخلی: حفاظت از وجه نقد در قبال سرقت	۱۹۰۰-۱۹۲۹
اولین تجدید نظر در کنترل داخلی: حفاظت وجه نقد و سایر دارائی ها در مقابل سرقت و ترویج کارآیی عملیاتی.	۱۹۲۹-۱۹۳۶
مفهوم اولیه کنترل داخلی تجدید نظر شده: محافظت از وجه نقد و سایر دارائی ها و ممیزی صحت دفتری اسناد.	۱۹۳۶-۱۹۴۹
مفهوم وسیع تر کنترل داخلی:	۱۹۴۹-۱۹۹۲
- حفاظت از دارائی ها در قبال خسارت و سرقت	
- ممیزی صحت و قابلیت اعتماد داده های حسابداری	
- ترویج کارآیی عملیاتی	
- تشویق و پیروی از سیاست های مدیریتی استقرار یافته	
۱۹۹۲ - تا حاضر کنترل داخلی طبق تعریف کوزو:	
✓ اثربخشی و کارآیی عملیات	
✓ قابلیت اعتماد گزارشگری مالی	
✓ رعایت قوانین و مقررات جاری	

^۶ رابطه گزارش کنترل های داخلی با تصمیم گیری استفاده کنندگان در بورس اوراق بهادار تهران؛ تقی نتاج. غلامحسن؛ دانشگاه علامه طباطبائی؛ دانشکده مدیریت؛ ۱۳۸۵

تذکر:

افزایش کارآیی عملیاتی (۳۶-۱۹۲۹) از بولتن AICPA در سال ۱۹۳۶ حذف شده است. بنابراین، به عنوان جزء رسمی کنترل داخلی در سال های ۱۹۴۹-۱۹۳۶ مورد توجه قرار نگرفته است.

اشتباهات^۷: [۴]

- اشتباه: هر گونه تحریف سهوی در صورتهای مالی، شامل حذف یک مبلغ یا یک مورد افشاء مانند:
 - ✓ اشتباه در گردآوری یا پردازش اطلاعات مبنای تهیه صورت های مالی.
 - ✓ برآورد حسابداری نادرست ناشی از نادیده گرفتن یا تفسیر نادرست حقایق.
 - ✓ اشتباه در بکارگیری استانداردهای حسابداری مرتبط با اندازه گیری، شناسایی، طبقه بندی، ارائه یا افشاء.
- تحریف: نادرستی صورت های مالی به دلیل اشتباه یا تقلب.
- تردید حرفه ای: نگرشی است متضمن بکارگیری ذهنی پرسشگر و ارزیابی نقادانه شواهد در خلال کار حسابرسی.

تقلب^۸: [۴]

- تقلب: هرگونه اقدام عمدی یا فریب کارانه یک یا چند نفر از اعضای هیات مدیره، مدیران اجرایی، کارکنان یا اشخاص ثالث، برای برخورداری از مزیتی ناروا یا غیر قانونی.
- حسابرس در بررسی تقلب، دو نوع تحریف را مورد توجه قرار می دهد:
 - ✓ تحریف ناشی از گزارشگری مالی متقلبانه.
 - ✓ تحریف ناشی از سوءاستفاده از داراییها.

^۷ سازمان حسابرسی - استاندارد حسابرسی شماره 24

^۸ همان منبع

گزارشگری مالی متقلبانه : نوعی تحریف که متضمن تحریف یا حذف مبالغ یا موارد افشا از صورت های مالی به عمد و به منظور فریب استفاده کنندگان صورت های مالی است.

- گزارشگری مالی متقلبانه می تواند شامل موارد زیر باشد:
- ✓ فریب کاری، از قبیل سند سازی، دستکاری یا تغییر سوابق حسابداری یا مدارک پشتوانه تهیه صورتهای مالی.
- ✓ ارائه نادرست یا حذف عمدی رویدادها، معاملات یا سایر اطلاعات بااهمیت در صورت های مالی.
- ✓ بکارگیری نادرست استانداردهای حسابداری مرتبط با اندازه گیری، شناسایی، طبقه بندی، ارائه یا افشاء
- سوءاستفاده از داراییها. تحریفی که متضمن سرقت دارایی های واحد مورد رسیدگی است.
- سوءاستفاده از داراییها می تواند به راههای گوناگون زیر انجام شود:
- ✓ اختلاس دریافت ها.
- ✓ سرقت دارایی های ثابت مشهود یا نامشهود.
- ✓ پرداخت وجه نقد بابت کالاها و خدمات دریافت نشده.
- به منظور پنهان کردن سرقت دارایی ها، اغلب از سوابق یا مدارک ساختگی یا گمراه کننده استفاده می شود.
- تقلب مدیران : تقلبی که با دخالت یک یا چند نفر از مدیران سازمان روی می دهد.
- تقلب کارکنان: تقلبی که تنها توسط کارکنان سازمان انجام می شود.
- نکته : تقلب مدیران و تقلب کارکنان، هر دو، می تواند از راه تبانی با اشخاص ثالث خارج از سازمان صورت پذیرد.

اعمال غیر قانونی^۹: [۴]

عدم رعایت به معنای انجام دادن یا ندادن کاری به سهو یا به عمد توسط سازمان است که خلاف قوانین و مقررات جاری باشد.

موارد عدم رعایت به تقلب ها و اشتباهاتی اطلاق می شود که متضمن نقض قوانین و مقرراتی است که بر صورت های مالی اثر مستقیم بر جای می گذارد.

موارد اشتباه یا تقلب و اعمال غیرقانونی، انحرافات هستند که در چارچوب مفاهیم حاکمیت شرکتی مورد مطالعه قرار می گیرند. به عنوان مثال، موضوع مدیریت سود به عنوان یکی از مصادیق اعمال غیرقانونی مطالعه می شود [۵ و ۱].

شرکت سرمایه گذاری مورد تحقیق : مدل عملی برای اجرای طرح

در تحقیق انجام شده، شرکت سرمایه گذاری مورد مطالعه بعنوان یک الگوی عملی برای تعیین اثر بخشی سیستم کنترل های داخلی بر مبنای رویکرد کمیته مسئول کمیسیون تردوی (کوزو) انتخاب شده است این شرکت از سال ۱۳۷۲ آغاز بکار کرد. فعالیت اصلی این شرکت عبارت است از خرید و فروش اوراق بهادار، احداث، توسعه و راه اندازی و اداره انواع طرحها و شرکتهای تولیدی، مشارکت سرمایه گذاری در سایر شرکتهای و تهیه و تامین مواد و ماشین آلات و ملزومات آنها. این شرکت در چند سال اخیر با توجه به فعالیت گسترده ای که در بورس اوراق بهادار تهران داشته است توانسته خود را در رده های بالای شرکت های بزرگ سرمایه گذاری ایران جای دهد.

روش پژوهش :

- روش پژوهش به لحاظ جمع آوری اطلاعات پیمایشی است که به صورت تکنیک پرسشنامه مصاحبه گونه و استفاده از منابع کتابخانه ای و بررسی اطلاعات مالی و حسابداری شرکت انجام شده است.
- و به لحاظ تجزیه و تحلیل اطلاعات ؛ توصیفی است.

^۹ همان منبع

روش جمع آوری داده ها :

- بررسی سوابق اداری و مالی و مصوبات هیات مدیره.
- ارائه پرسشنامه مصاحبه گونه با حسابرس مستقل نخستین و حسابرس مستقل بعدی و استفاده از مستندات ذیربط.
- ارائه پرسشنامه مصاحبه گونه با مدیران عامل.
- کتابخانه.
- پایان نامه.

روش تجزیه و تحلیل آماری :

اطلاعات و داده‌ها جمع آوری شده با استفاده از نرم افزار اکسل و پس از انجام اصلاحات و طبقه بندی لازم براساس متغیرهای مورد بررسی وارد رایانه شده و تجزیه و تحلیل نهائی با استفاده از نرم افزار **spss** (نسخه ۱۵) انجام شده است. با توجه به اینکه تحقیق توصیفی است، اساساً از آماره های مد، میانه، میانگین و واریانس برای توصیف داده ها استفاده شده است.

نتایج آماری پژوهش:

نتایج آماری پژوهش براساس موارد موجود درجدول زیر تهیه و در ذیل آن ارائه شده است.

تعداد سؤال	تعداد بخش	محورهای کنترلی
سی و پنج	هفت	محیط کنترلی
سه	-	فعالیت های کنترلی
سی و دو	چهار	ارزیابی ریسک
بیست و سه	دو	اطلاعات و ارتباطات
بیست و چهار	سه	پایش

نتیجه گیری

محیط کنترلی:

در شرکت مورد نظر آئین رفتار حرفه ای بصورت تدوین شده وجود ندارد و زمینه سازی برای برقراری جو عالی اخلاقی در جهت تفکیک فعالیتهای درست از فعالیتهای نادرست و القای آن به کلیه کارکنان نیز وجود ندارد. روابط مدیریت با کارکنان، سرمایه گذاران، اعتبار دهندگان، رقبا و حسابرسان از جو خوبی برخوردار است و به مسائل اخلاقی کم اعتنائی نمی شود. اقدامات تنبیهی مربوط به انحراف کارکنان از خطی مشی ها و رویه های شفاهی انجام می شود. ضمناً شرح وظایف رسمی و غیر رسمی هر شغل در حوزه سرپرستی آنها تجزیه و تحلیل نمی شود.

فعالیت های کنترلی:

در محیط فعالیتهای کنترلی، وجود خط مشی ها و رویه های سنجیده و معقول با توجه به ضرورت های یکایک فعالیتهای واحد اقتصادی وجود ندارد. تقریباً اجرای سنجیده و معقول فعالیت های کنترلی (کنترل های مقرر) به طور کامل به روش مورد نظر اجرا می شود. سرپرستان کارکرد کنترلها را بررسی می کنند.

ارزیابی ریسک:

در محیط ارزیابی ریسک، مدیریت هدفهای عام و راهبردهای کلیدی واحد اقتصادی را توصیف و برای حصول اطمینان از برقراری ارتباط اثر بخش کارکنان بازخورد لازم را از مدیران کلیدی، سایر کارکنان و هیات مدیره دریافت می کند. طرح راهبری از هدفهای عام واحد اقتصادی پشتیبانی می کند.

اطلاعات و ارتباطات:

در بخش اطلاعات و ارتباطات ساز و کارهایی برای گردآوری اطلاعات برون سازمانی در زمینه شرایط بازار برقرار شده است. اطلاعات تهیه شده در سازمان که برای تحقق هدفهای

اقتصادی خاص و مهم است شناسایی و بطور منظم گزارش می شود. اطلاعاتی که مدیران برای ایفای مسئولیت‌هایشان نیاز دارند به آنها گزارش می شود.

پایش :

مدیران عملیاتی اطلاعات مربوط به سرمایه گذاری در خلال فعالیتهای روز مره را بوسیله سیستم مقایسه می کنند. اطلاعات عملیاتی بوسیله سیستم گزارشدهی مالی تطبیق یا در آن ادغام می شود. کارکنان عملیاتی موظف به صحت گذاشتن بر صورتهای مالی واحد تجاری شده اند و در صورت کشف اشتباهات مسئولیت آن را می پذیرند.

پیشنهادها

محیط کنترلی:

با توجه به رویکرد نظریه کوزو لازم است مدیریت شرکت، آئین نامه رفتار حرفه ای را به شکل مدون تدوین کند. و برای پایبندی به درستکاری و رفتار حرفه ای به برنامه ریزی دقیقتر و پیام های کتبی روی آورد. مدیریت باید شرح وظایف رسمی و غیر رسمی هر شغل را در حوزه سرپرستی آنها تجزیه و تحلیل نماید ؛ اعضاء هیات مدیره برای انجام وظایف خود به گونه ای اثر بخش از دانش، تجربه (در صنعت مربوطه) و دقت کافی برخوردار شوند

فعالتهای کنترلی:

با توجه به اجرای کنترلهای مقرر بهتر است مدیریت در خصوص خط مشی ها و رویه ها سنجیده و معقول؛ بیشتر برنامه ریزی نماید.

ارزیابی ریسک :

هدف فعالیتهای، می بایست با تجربه و عملکرد پیشین واحد اقتصادی، یا صنایع همتراز سازگار گردد و به علت و دلایل تفاوتها نیز توجه شود. مدیریت باید اموری را که برای تحقق هدفهای عام واحد اقتصادی لازم است با دقت انجام شود را بطور شفاف مشخص

نماید. به طور واضح میبایست رویه هایی برای چیره شدن بر اختلاف نظر و جود داشته باشد و مدیران از هدفها، پشتیبانی نمایند. مدیریت باید به سیستم تهیه پشتیبانی قبل از، از کار افتادن سیستمهای موثر بر عملیات، توجهی ویژه داشته باشد. در تجزیه و تحلیل ریسکها مراتب مناسبی از مدیریت می بایست مشارکت داشته باشند.

اطلاعات و ارتباطات :

مدیریت می بایست تهیه و گزارش اطلاعات را چنان بهنگام کند که پایش اثر بخش بر رویدادها اعم از درون یا برون سازمانی در واکنش سریع در برابر عوامل اقتصادی امکان پذیر باشد. لازم است مدیریت در خصوص سازوکاری به منظور شناسایی، نیازهای اطلاعاتی نو ظهور ایجاد نماید. ضمناً نیازها و اولویتهای اطلاعاتی بوسیله مدیرانی که مسئولیت مستقیم دارند، انجام شود و برای تقویت سیستمهای اطلاعاتی منابع لازم (مدیران، برنامه نویسان، تحلیلگران واجد شرایط) به حد کافی فراهم شود.

پایش :

پایش مستمر برکنترل های داخلی کافی است. اما مدیریت می بایست برای راه اندازی سمینارهای آموزشی و نشستهای برنامه ریزی و سایر جلسات در زمینه اجرای اثربخش کنترل ها اقدام نماید. در خصوص ایجاد و راه اندازی حسابرسی داخلی نیز برنامه ریزیهای لازم را بعمل آورده و آن بخشهایی از سیستم کنترل داخلی را که ارزیابی نشده اند را بوسیله کارکنانی که از مهارت های لازم برخوردارند ارزیابی و خط مشی ها و نمونه گیرهای سازمانی دستورالعملهای عملیات و مانند آن را مکتوب نماید.

منابع و مآخذ:

۱. آقایی، محمدعلی و همکاران، (۱۳۸۸)، بررسی رابطه بین ویژگیهای حاکمیت

شرکتی و مدیریت سود در شرکت های بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه

علمی پژوهشی تحقیقات حسابداری و حسابرسی، سال دوم، شماره ششم، تابستان

۱۳۸۹.

۲. ارباب سلیمانی عباس، کمالی زارع علی (۱۳۸۳)، "حسابرسی داخلی"، تهران،

سازمان حسابرسی؛ مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی

۳. امیر اصلانی، حامی (۱۳۸۱)، "نقش اقتصادی حسابرسی (در بازارهای آزاد

وبازارهای تحت نظارت)"، وندا ای. والاس، تهران، سازمان حسابرسی نشریه ۱۵۹

۴. استاندارد حسابرسی شماره بیست و چهار - مسئولیت حسابرس در ارتباط با تقلب

و اشتباه، در حسابرسی صورتهای مالی - سازمان حسابرسی

۵. برادران حسن زاده، رسول و محمودزاده باغبانی، سعید، (۱۳۹۰)، بررسی رابطه

بین برخی مکانیزم های نظام راهبری شرکت ها و محافظه کاری در گزارش دهی

مالی، فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات حسابداری و حسابرسی، سال سوم، شماره

نهم.

۶. پوریا نسب امیر؛ مهام کیهان (۱۳۷۷) "کنترل داخلی - چارچوب یکپارچه

"، تهران: سازمان حسابرسی؛ کمیته حسابرسی عملیاتی.

۷. پوریا نسب امیر؛ مهام کیهان (۱۳۷۷ - ۱۳۷۹) "کنترل داخلی - چارچوب

منسجم/گزارش تحقیق) کمیته سازمانهای مسئول تردوی"، تهران: سازمان

حسابرسی؛ کمیته حسابرسی عملیاتی

۸. تقی نتاج، غلامحسن (۱۳۸۵) "رابطه گزارش کنترل های داخلی با تصمیم گیری استفاده کنندگان در بورس اوراق بهادار تهران"؛ تهران؛ دانشگاه علامه طباطبائی؛ دانشکده مدیریت
۹. شیخ، محمد جواد، بهار (۱۳۸۳) "بررسی اهمیت شاخصهای ثقلب بالقوه مالی"، پایان نامه دکتری، دانشگاه تهران، دانشکده مدیریت
۱۰. گروه پژوهشگران، خرداد (۱۳۸۳) "فساد مالی در معاملات دولتی، گزارش تحقیق دفتر بهبود مدیریت و ارزیابی عملکرد"، تهران، (وابسته به سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور) صفحات ۱ الی ۱۵.
۱۱. مهام، کیهان و پوریا نسب، امیر (۱۳۷۸)، "کنترل داخلی (چارچوب یکپارچه)، گزارش تحقیق کمیته سازمان های مسئولین کمیسیون تردوی (جلد اول و دوم)"، تهران، سازمان حسابرسی، نشریات ۱۱۸ و ۱۳۵.